

УДК 371.134:81'243

Володимир Кемінь,
Вікторія Лучкевич

ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН Й ОСВІТНІ ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розкрито особливості професійно-методичної підготовки вчителів французької мови в українських закладах вищої освіти на сучасному етапі. Проаналізовано зміст, форми, методи професійної підготовки майбутніх вчителів французької мови в Україні в умовах сьогодення. Виявлено розбіжності у змісті професійної підготовки майбутніх вчителів французької мови у вітчизняних педагогічних університетах. Окреслено шляхи удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів французької мови в Україні.

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель іноземної мови, французька мова, педагогічний університет, іншомовна комунікативна компетентність, професійно-методична компетентність, освітньо-професійна програма.

The peculiarities of the professional and methodical formation of French language teachers in Ukrainian universities have been revealed in the article. The works of modern Ukrainian researchers on the problems of forming foreign language teachers in the Ukrainian system of higher education and educational and professional programs for the French language teachers formation of the two pedagogical universities (Drohobych Ivan Franko state pedagogical university and Ternopil Volodymyr Hnatiuk national pedagogical university) serve as research material. A number of scientific methods, including analysis, synthesis, comparison, contrasting as the most suitable for making known the peculiarities of the foreign language teachers professional formation in Ukraine and identifying ways to improve the formation of future French language teachers has been used in our research. The content, forms, methods of the future French language teachers formation in Ukraine in the present conditions have been analyzed. Differences in the content of the formation of future French language teachers in the national pedagogical universities, primarily in the variational part of its educational and professional programs, have been revealed. It has been determined that the content of the professional formation, in particular its methodological component, should be coherent with the needs of Ukrainian society through the prism of the harmonization of national and European education. It has been determined that the important components of improving the formation of French language teachers should be: the activation

of innovative teaching technologies, the creation of the appropriate teaching and methodological support, technologization and informatization of the learning process.

Keywords: *professional formation, foreign language teacher, French language, pedagogical university, foreign language communicative competence, professional and methodical competence, educational and professional program.*

Пріоритетним напрямом модернізації сучасної педагогічної освіти є формування професійної, компетентної, творчої особистості вчителя іноземних мов, що здатен пристосуватися до суспільних вимог, виконати соціальне замовлення, а також бути спроможним до самоосвіти впродовж життя. Ці тенденції знайшли своє відображення у Законі України «Про вищу освіту» (2014) та Концепції «Нова українська школа», де зазначено необхідність перегляду змісту підготовки вчителів на основі компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів.

Варто наголосити, що Міністерством освіти і науки України 2018–2019 навчальний рік оголошено Роком французької мови в Україні. Як зазначила Л. Гриневич, під час цього Року важливими напрямами діяльності є такі: підвищення кваліфікації вчителів французької мови; проведення моніторингу їхнього професійного рівня; започаткування пілотного проекту у закладах вищої освіти задля модернізації освітніх програм з підготовки вчителів французької мови [3]. З огляду на вищесказане, модернізація професійної підготовки вчителя французької мови полягає у виробленні нової освітньої стратегії, спрямованої на формування особистості, яка б володіла кількома іноземними мовами, розуміла і поважала своєрідність різних національних культур і, водночас, була представником своєї власної культури, могла вільно розвиватися і діяти в умовах полікультурності.

Свідченням актуальності окресленої проблеми є й низка досліджень останніх років монографічного й статейного характеру. Зокрема проблемам професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов на сучасному етапі приділено увагу таких дослідників, як О. Бігич [8], Н. Бориско [8], Л. Зеня [4], Л. Морська, С. Ніколаєва [9], Л. Пуховська, В. Серіков, С. Яценко та ін. Узагальнення світового досвіду з підготовки вчителів у різних країнах здійснено у працях В. Базової, О. Голотюк [2], І. Задорожної, К. Кравченко, О. Локшиної, А. Максименка, Н. Мукан, І. Сілютіної та ін. Окремі аспекти формування лінгвістичної, соціокультурної, комунікативної, дискурсивної компетенцій у майбутніх вчителів іноземних мов розкрито у дослідженнях В. Босої [1], О. Волченко, О. Дем'яненко, І. Зімньої, В. Лучкевич [5], Н. Маєйр [7] та ін. Утім, у перелічених вище дослідженнях методично-професійна складова підготовки вчителів французької мови в Україні відповідно до нових освітніх

реалій практично не висвітлена. Водночас у них прослідковується тенденція до виявлення суперечностей між необхідністю чіткої професійно-орієнтованої підготовки майбутніх учителів іноземних мов та традиційною орієнтацією на предметноцентричне навчання при їхній підготовці на сучасному етапі.

Тому метою статті є аналіз змісту, форм і методів підготовки майбутніх вчителів французької мови в Україні в умовах сьогодення, виявлення нових шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів французької мови.

Сьогодні професійна підготовка вчителів іноземних мов в Україні базується на компетентнісному підході, що передбачає формування комплексу знань, умінь, навичок та цінностей, професійних якостей, тобто набору компетентностей, що дозволяє активно й успішно працювати у суспільному житті та які спрямовані на практичну реалізацію. Специфічною рисою у підготовці вчителів іноземних мов є формування їхньої іншомовної комунікативної компетенції, яка націлена на формування вмінь і навичок, що допомагають «діяти у конкретній іншомовній ситуації, застосовуючи при цьому специфічні лінгвістичні засоби, які підпорядковуються загальним правилам граматики. Іншомовна комунікативна компетенція розглядається в контексті формування міжкультурної компетенції особистості у поєднанні з її професійною діяльністю» [5, с. 387]. У свою чергу, міжкультурна компетенція передбачає оволодіння не тільки мовленнєвими знаннями й умінями, а й соціокультурними (екстралінгвістичними) навичками, які уможливають розуміння національно-культурних особливостей, історії й традицій народу, мова якого вивчається. В сучасних умовах глобалізації, постійних суспільно-економічних та культурно-освітніх контактах між країнами знання їхньої національної специфіки сприяє встановленню тісних міжкультурних зав'язків, ефективному розвитку економіки, культури, освіти. Тому майбутній вчитель іноземних мов, французької зокрема, повинен бути як носієм власної культури й культури мову якої він викладає, але й бути озброєним новими підходами до викладання мови і культури як нерозривних компонентів.

Слід зауважити, що іншомовна комунікативна та міжкультурна компетенції становлять основу професійно орієнтованої комунікативної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов з огляду на конкретні навчальні цілі: орієнтацію на навчання учнів іншомовному спілкуванню. В цьому ракурсі іншомовна комунікативна компетентність вчителів іноземних мов має певний адаптивний характер, оскільки включає в себе набуті методичні та психолого-педагогічні знання й уміння. методична компетенція майбутніх вчителів іноземних мов формується в як процесі оволодіння лінгвістичним й краєзнавчим матеріалом, так і спеціальними методичними й педагогічними знаннями.

Як видно, професійна підготовка вчителя іноземних мов, зокрема й французької, включає в себе лінгвістичну, психолого-педагогічну й методичну підготовку в її теоретичному й практичному аспектах. Причому сучасні освітні реалії демонструють зміщення акцентів з теоретичної у бік практичної підготовки, до складу якої входить формування професійно-педагогічних (комунікативних, методичних, психолого-педагогічних) умінь та професійно-трудова діяльність (проведення уроків іноземної мови, організація позакласної роботи, підвищення кваліфікації). Разом з тим необхідно зауважити, що важливою умовою для ефективної підготовки вчителя іноземних мов є органічне поєднання усіх професійно орієнтованих компетенцій у процесі вивчення дисциплін фахового (лінгвістичного) та професійно-практичного циклів, під час проходження педагогічних практик й організації виховних заходів.

Підготовка вчителів іноземних мов в Україні відбувається у трьох типах закладів вищої освіти: класичних університетах (на факультетах/інститутах іноземної філології); педагогічних (лінгвістичних) університетах; педагогічних коледжах, де готують вчителів початкових шкіл та/або вихователів дошкільних навчальних закладів з правом викладання іноземної мови [4; 8; 9].

Утім, доволі часто через відсутність державних стандартів підготовки вчителів іноземних мов її професійно-методична складова «поступово скорочувалася останніми роками та досягла символічних значень. У жодному офіційному документі чітко не зазначено, в межах яких рівнів вищої освіти готують вчителя іноземної мови початкової школи; основної і старшої школи; спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови, ліцеїв, гімназій тощо; вчителів другої іноземної мови» [9, с. 5]. Це проковує появу низки невідповідностей в освітньо-професійних програмах з підготовки вчителів іноземних мов різними закладами вищої освіти, розбіжностей у кількості кредитів ЄКТС та годин, виділених кожним окремим навчальним закладом на ті чи інші фахові й професійно-практичні дисципліни, самостійну роботу, педагогічні практики.

Слід зауважити, що при складанні освітньо-професійної програми підготовки спеціалістів кожен заклад вищої освіти керується нормативними державними документами, зокрема Національною рамкою кваліфікацій, Професійними стандартами, Стандартами вищої освіти. На жаль, Міністерством освіти і науки України поки що не розроблено Стандарту вищої освіти за спеціальністю «014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)». Тому на даний час спостерігаємо певну невідповідність у змісті підготовки вчителів іноземних мов, обсягах кредитів ЄКТС різних навчальних дисциплін, формах атестації здобувачів вищої освіти.

Загалом на сучасному етапі у зміст професійної підготовки вчителів

іноземної мови за спеціальністю «014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)» українськими педагогічними університетами, відповідно до їхніх освітньо-професійних програм, включено такі навчальні дисципліни фахового спрямування, як «Лексикологія», «Теоретична фонетика», «Теоретична граматики», «Типологія», «Країнознавство», «Стилістика», «Література країн основної іноземної мови», «Практика усного та писемного мовлення» та ін. Професійно-методичний блок навчальних дисциплін складають: «Педагогіка», «Психологія», «Методика викладання іноземної мови і літератури». Утім, в кожному закладі вищої освіти кількість кредитів ЄКТС, розподіл між лекційними, практичними годинами, самостійною роботою, які виділені на перелічені вище дисципліни, різняться. Крім того, варіативна складова освітньо-професійних програм цих закладів теж відрізняється, зокрема і у виборі професійно-орієнтованих дисциплін.

Пропонуємо порівняти освітньо-професійні програми двох закладів вищої освіти педагогічного профілю (Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (ДДПУ) та Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ)) з метою виявлення відмінностей у професійно-методичній підготовці вчителів французької мови. Ми зупинилися на аналізі освітньо-професійних програм бакалаврського рівня цих двох університетів з огляду на те, що у західному регіоні вони є представниками саме педагогічного профілю закладів вищої освіти, а також у них готують вчителів французької як першої, так і другої іноземної мови.

Так, згідно освітньо-професійної програми «Середня освіта (Мова і література (французька))» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ДДПУ серед нормативних дисциплін професійно-практичної підготовки: «Практика усного і писемного мовлення», «Практична граматики», «Практична фонетика», «Історія зарубіжної літератури», «Шкільний курс французької мови та методика її навчання» та перелічені вище теоретичні дисципліни. Поміж дисциплін вільного вибору студентів, що входять до професійно-методичної складової підготовки вчителів, є такі: «Іноземна мова та міжкультурна комунікація», «Теорія і практика педагогічної комунікації», «Основи теорії мовної комунікації», «Основи педагогічних вимірювань», «Методика викладання іноземної мови у початкових класах», «Методика застосування комп'ютерних технологій на уроках іноземної мови», «Література іноземною мовою для дітей дошкільного віку», «Комунікативна граматики французької мови», «Ділова французька мова».

Проаналізувавши освітньо-професійні програми «Середня освіта (Мова і література (французька))» для першого (бакалаврського) [11] рівня вищої освіти у ТНПУ, нами виявлено схожість між предметами, що складають нормативний блок та низку розбіжностей у вибіркового блоці

професійно-практичної підготовки вчителя французької мови. Зокрема при підготовці бакалаврів Тернопільським національним педагогічним університетом пропонуються такі вибіркові дисципліни: «Курс академічного писемного мовлення», «Інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі», «Медіа риторика», «Комунікативна граматики французької мови», «Семантика художнього тексту», «Основи лінгвокультурології», «Лінгвістика тексту і теорія комунікації», «Сучасна французька література», «Основи наукових досліджень у лінгвістиці». Як видно, у ТНПУ вибіркові дисципліни більше пов'язані з професійно-лінгвістичною підготовкою майбутніх вчителів французької мови, тоді як у ДДПУ вони націлені на формування педагогічно-методичної складової професійної підготовки майбутніх вчителів французької мови. На нашу думку, необхідно на державному рівні врегулювати обсяг навчальних дисциплін з педагогіки/методики навчання іноземних мов та лінгвістики як основних складових професійної підготовки вчителя іноземних мов та, водночас, визначити необхідну кількість кредитів, лекційних і практичних годин, необхідних для підготовки вчителя іноземної мови у початковій, середній і старшій школах.

Важливо зазначити, що в сучасних умовах перед учителем стоять нові завдання, які раніше не входили до його компетенції. Зокрема йдеться про вибір стратегій і технологій навчання, при чому не тільки для учнів, а й для планування своєї професійної діяльності та самовдосконалення, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальних цілях, розвиток критичного мислення й креативності учнів. Відтак, зростають вимоги і до професійної підготовки майбутніх вчителів.

В цьому ракурсі наголосимо на необхідності застосування інтерактивних стратегій на заняттях не тільки професійно-методичного, а й фундаментального, особливо практично-лінгвістичного спрямування. Інтерактивні стратегії «включають рольові ігри, дискусійні групи, навчання крок за кроком... і передбачають співпрацю студентів та залучення до неї викладача. Утім роль останнього визначається як учасника, гіда, помічника. Він може вказувати на труднощі, які можуть виникнути під час обговорення/виконання завдання, долучатися до дискусії, переводити її в інше русло, акцентувати увагу на важливих моментах» [6, с. 106]. Вважаємо, що використання цього виду стратегій має подвійну перевагу: з одного боку вони сприяють розвитку іншомовної комунікативної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови, а з іншого – збагачують їхні професійно-методичні уміння і навички новими методами і технологіями навчання через безпосередню практичну діяльність. Використання нових педагогічних технологій та стратегій навчання допомагає ефективному розвитку критичного мислення та творчості у студентів.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій

вимагає від учителя умінь їхнього використання у начальних цілях. Як зазначає В. Боса, «професійно-методичні вміння студентів мають виявлятися у інформаційному, мотиваційно-стимулюючому та контрольнокоригуючому контексті, що передбачає вмиле застосування студентами різноманітних форм, методів, засобів, прийомів навчання та сучасних ІКТ» [1, с. 52]. З метою формування професійно-інформаційної компетенції майбутніх учителів іноземних мов як інтегрованої складової професійної підготовки пропонуємо розвивати ці уміння у студентів під час навчання в університеті через їхнє включення до інтерактивних ситуацій, розробку й апробацію власних інтерактивних вправ. З боку викладачів важливим є наповнення навчальних дисциплін, передусім «Методики навчання іноземних мов» та «Практики усного і писемного мовлення» новим навчальним змістом із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

Як було виявлено, професійно-методична складова підготовки вчителів французької мови в Україні базується передусім на навчально-методичній діяльності. Значна увага зосереджується на формуванні професійної лінгвістичної й методичної компетентності через впровадження нових методів, підходів, форм навчання. Сучасні тенденції щодо орієнтації на практичну підготовку майбутніх учителів французької мови сприяють моделюванню їхнього професійно орієнтованого учіння. Проте, відсутність державних стандартів, особливо щодо визначення необхідних професійних компетенцій вчителів для шкіл різних ступенів, спричиняє розбіжності у змісті підготовки.

З'ясовано, що зміст професійної підготовки, зокрема й її методична складова повинен бути узгодженим із потребами українського суспільства крізь призму гармонізації національної та європейської освіти. В цьому контексті важливою є активізація інноваційних технологій навчання та створення відповідного навчально-методичного забезпечення, технологізація й інформатизація навчального процесу.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні організаційно-педагогічного забезпечення підготовки майбутніх вчителів французької мови в Україні, виявленні особливостей підготовки майбутніх вчителів французької як першої і другої іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боса В. П. Місце і роль фахових дисциплін у процесі формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 1(92). С. 48–53. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/27214/1/9.pdf>
2. Голотюк О. В. Підготовка вчителів іноземних мов в університетах Франції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.

- 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2007. 20 с.
3. З вересня 2018 року стартує Рік французької мови в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/>
 4. Зеня Л. Я. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до навчання іноземних мов учнів профільної школи: монографія. Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2011. 436 с.
 5. Лучкевич В. Комунікативна спрямованість навчання іноземної мови у системі професійної підготовки вчителів-філологів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. Київ-Вінниця, 2013. Вип. 34. С. 386–390. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_34_83
 6. Лучкевич В. В. Лінгводидактичні стратегії як ефективний засіб вивчення французької мови у вищих навчальних закладах: теоретико-методичний аспект. *Молодий вчений*. 2018. № 3.1(55.1). С. 104–109. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3.1/26.pdf>
 7. Майер Н. В. Особливості професійно-методичної діяльності майбутніх викладачів французької мови. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 1. С. 175–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2014_1_34
 8. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.
 9. Ніколаєва С. Ю. Міжкультурна іншомовна освіта в Україні: ключові проблеми/ *Іноземні мови: науково-методичний журнал*. 2016. № 2. С. 3–9.
 10. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Мова і література (французька))» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Мова і література (французька)). URL: http://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/014_Franch_bakalavr.PDF